

ΑΝΤΟΝ ΠΑΒΛΟΒΙΤΣ ΤΣΕΧΟΦ

Η ΣΤΕΠΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

Μετάφραση από τα ρωσικά
ΕΥΤΥΧΙΑ ΠΑΜΠΟΥΚΗ

Λογοτεχνική επιμέλεια
ΕΦΗ ΠΛΙΑΤΣΙΚΑ-ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ, *Степь*

© Copyright για την ελληνική γλώσσα Εκδόσεις Καστανιώτη Α.Ε.,
Αθήνα 2018

Έτος 1ης έκδοσης: 2018

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ Α.Ε.

ΓΡΑΦΕΙΑ: Θεμιστοκλέους 104, 106 81 Αθήνα

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: Ζαλόγγου 11, 106 78 Αθήνα

☎ 210-330.12.08 – 210-330.13.27 FAX: 210-384.24.31

e-mail: info@kastaniotis.com

www.kastaniotis.com

ISBN 978-960-03-6024-0

ΑΥΤΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΥ Π Ο Θ Η Κ Ε
ΣΕ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ
ΧΑΡΤΙ ♻️

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το 1960 η Έφη Πλιάτσικα-Πανσελήνου έμενε ακόμα στο παλιό μας διαμέρισμα, της οδού Γεωργίου Γενναδίου, όπου είχε και το δικηγορικό της γραφείο. Ήταν ήδη πολύ γνωστή στους κύκλους της αριστερής ιντελιγκέντσιας και πάσχιζε να βρίσκει χρόνο από τη δουλειά της για να ασχολείται με τη μεγάλη αγάπη της, τη λογοτεχνία. Ποιήματα και πεζά. Είχε προηγηθεί το μυθιστόρημα *Οι δρόμοι της Αθήνας*, ποιήματα και άρθρα της, ταξιδιωτικές εντυπώσεις από την ΕΣΣΔ, και τότε ακόμα σχεδίαζε ένα νέο μυθιστόρημα ενώ παράλληλα ήταν εξαιρετικά δραστήρια στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του Ελληνοσοβιετικού Συνδέσμου. Ένα ταξίδι στη Ρωσία που οργάνωσε ο Ελληνοσοβιετικός, παρέα ανάμεσα σε άλλους και με τον Γιάννη Ρίτσο, δυνάμωσε ακόμα περισσότερο τη γοητεία που ασκούσε πάνω της η μεγάλη αυτή χώρα και η λογοτεχνία της. Και όταν επιστρέφοντας της ζητήθηκε να επιμεληθεί λογοτεχνικά για το περιοδικό *Νέα Εστία* μία μετάφραση από τα ρωσικά της Στέπας του Τσέχοφ από μια ρωσομαθή κυρία, την Ευτυχία Παμπούκη, καταπιάστηκε με μεγάλη όρεξη.

Δούλεψε το κείμενο σαν να ήταν δική της όχι μόνο η πρόχειρη μετάφραση, αλλά και η ίδια η νουβέλα. Την έβλεπα

σκυμμένη στο γραφείο της να γράφει και να σβήνει διαρκώς.

Και όταν τελείωσε με τη δακτυλογράφηση, μου έδειξε το «χειρόγραφο» με περηφάνια και χαρά που ήταν δύσκολο να κρυφτούν. Διάβασα το κείμενο πριν το παραδώσει στο περιοδικό. Ένα μέρος της χαράς της οφείλεται στο ίδιο το αριστουργηματικό αυτό έργο, που «μεταφράζοντάς» το ήταν λιγάκι σαν να το έγραφε η ίδια. Ένα μέρος επίσης ήταν, νομίζω, το γεγονός ότι για πρώτη φορά θα έμπαινε το όνομά της σε ένα περιοδικό του κύρους της *Νέας Εστίας*, που δεν στέγαζε συνήθως αριστερούς συγγραφείς και διανοούμενους όπως η μητέρα μου. Και επειδή πάντα χαιρόμαστε για την αποδοχή από τους ομοίους μας, αλλά ακόμα περισσότερο όταν προέρχεται από την «άλλη όχθη», η Έφη έλαμπε από ευτυχία.

Η μετάφραση αυτή δημοσιεύτηκε σε συνέχειες σε δεκατέσσερα τεύχη της *Νέας Εστίας*, από το τεύχος 785, που κυκλοφόρησε στις 15-3-1960, ως το τεύχος 798, που κυκλοφόρησε την 1-10-1960.

Χάρη στην ερευνητική επιμονή του Θανάση Νιάρχου, συγκεντρώθηκαν οι συνέχειες από τα τεύχη του περιοδικού και προτάθηκε να γίνει τούτη η έκδοση. Η μετάφραση είναι πνευματικό τέκνο εξίσου της μεταφράστριάς, κυρίας Παμπούκη, όσο και της Έφης Πλιάτσικα-Πανσελήνου, που το μετέτρεψε ή μάλλον οδήγησε ξανά την τσεχοφική *Στέπα* στα χλοερά λιβάδια της Λογοτεχνίας.

I

ΑΠΟ το Ν., κωμόπολη του νομού Ζ., ξεκίνησε ένα πρωινό του Ιουλίου, με μεγάλο σαματά, μια παλιά καρότσα που τα καθίσματά της ήτανε κουρελιασμένα, χωρίς σούστες. Ήτανε μια παμπάλαια καρότσα, από κείνες που συναντάει κανείς και σήμερα στους αγροτικούς δρόμους της Ρωσίας, γεμάτες μεταπράτες, εμποροϋπαλλήλους και φτωχούς παπάδες. Με την παραμικρή κίνηση στρίγγλιζε κι έκανε τρομαχτικό θόρυβο, κι ο κουβάς που ήτανε δεμένος στο πίσω μέρος βροντολογούσε το ίδιο. Απ' όλον αυτό το σαματά και τα κουρέλια που κρεμόντουσαν τριγύρω από το μαδημένο της σώμα, εύκολα καταλάβαινες πόσο παλιά ήτανε και πόσο γρήγορα θα διαλυόταν.

Με την καρότσα ταξιδεύανε δυο κάτοικοι του Ν. Ο έμπορος Ιβάν Ιβάνιτς Κουζμιτσόβ, ξουρισμένος, με γυαλίκια και ψαθάκι, που έμοιαζε πιο πολύ με δημόσιο υπάλληλο παρά με έμπορο. Κι ο πάτερ Χριστόφορος Συρίσκι, εφημέριος της εκκλησιάς του Αγίου Νικόλα, μικρόσωμο γεροντάκι, με μακριά μαλλιά και γκρίζα λινά ράσα, με πλατύγυρο ψηλό καπέλο και με πολύχρωμο κεντημένο πλατύ ζουνάρι.

Ο πρώτος, που έδειχνε να τον τυραννάει κάποια έγνοια, κουνούσε ξαφνικά το κεφάλι να διώξει τη νύστα που του ερχότανε. Και στο πρόσωπό του, η στεγνή έκφραση του επιχειρηματία άλλαζε με την έκφραση του ευχαριστημένου ανθρώπου που μόλις αποχαιρέτησε τους δικούς του και ήπιε γενναία. Ο δεύτερος πάλι, με μάτια που αστράφτανε, κοίταζε έκπληκτος τον γύρω κόσμο – χαρά Θεού... και χαμογελούσε μ' ένα πλατύ χαμόγελο που λες κι έφτανε ίσαμε το καπέλο του. Το πρόσωπό του, κατακόκκινο, διατηρούσε πάντα την ίδια έκφραση. Κι οι δυο τους, κι ο Κουζμιτσόβ κι ο πάτερ Χριστόφορος, πηγαίνανε να πουλήσουνε μαλλί. Αποχαιρετήσανε τους δικούς τους αφού φάγανε πλούσια το πρωινό τους, γλύκισμα με καϊμάκι. Και παρόλο που ήτανε πολύ πρωί, το τσουζανε γερά... Κι είχανε τώρα θαυμάσια διάθεση.

Εκτός από τους δυο που περιγράψαμε και τον αμαξά Ντενίσκα, που ακούραστος χτυπούσε τα δυο ζωηρά άλογα, στην καρότσα βρισκότανε ακόμα ένας επιβάτης – ένα αγοράκι εννιά χρονώ, με ηλιοκαμένο πρόσωπο και κλαμένα μάτια. Ήτανε ο Εγκόρουσκα, ανεψιός του Κουζμιτσόβ. Με την άδεια του θείου του και τις ευλογίες του πάτερ Χριστόφορου, πήγαινε να γραφτεί στο γυμνάσιο. Η μητέρα του, η Όλγα Ιβάνοβνα, χήρα δημοσίου υπαλλήλου και αδερφή του Κουζμιτσόβ, που θαύμαζε τους μορφωμένους και σύχναζε στην υψηλή κοινωνία, παρακάλεσε τον αδερφό της να πάρει μαζί του τον Εγκόρουσκα και να τον γράψει στο γυμνάσιο. Και τώρα το παιδί, μην καταλαβαίνοντας πού και γιατί πήγαινε, καθόταν δίπλα στον Ντενίσκα, κρατούσε τον αγκώνα

του μην πέσει και χοροπηδούσε όπως η τσαγέρα στη φωτιά. Κι όπως τρέχανε πολύ γρήγορα, το κόκκινο πουκάμισό του φούσκωνε σαν μπαλόνι στην πλάτη και το καινούργιο του ταξιδιωτικό καπέλο με το πράσινο παγωνίσιο φτερό γλιστρούσε κάθε λίγο πότε στα μάτια του και πότε στο σβέρο του. Το παιδί ένιωθε πολύ δυστυχημένο και του 'ρχότανε να κλαίει.

Όταν η καρότσα περνούσε μπροστά από τη φυλακή, ο Εγκόρουσκα πρόσεξε τους φρουρούς που περπατούσανε αργά κοντά στον ψηλό άσπρο τοίχο, είδε τα μικρά σιδερόφραχτα παράθυρα, το σταυρό που άστραφτε στη στέγη, και θυμήθηκε πως πριν μια βδομάδα, την ημέρα της Παναγιάς του Καζάν, ήρθε στην εκκλησιά της φυλακής με τη μανούλα. Και κάποτε πάλι, το Πάσχα, ήρθε με τη μαγείρισσα τη Λουντμίλα και τον Ντενίσκα και φέρανε τσουρέκια, αβγά, πίτες και ψητό. Οι φυλακισμένοι τούς ευχαριστούσανε και κάνανε το σταυρό τους, κι ένας απ' αυτούς χάρισε στον Εγκόρουσκα κουμπιά για μηχανέτια από καλάι, που τα 'χε κάνει μοναχός του.

Το παιδί κοιτούσε τα γνώριμα μέρη, αλλά η σιχαμένη καρότσα προσπερνούσε και τ' άφηνε όλα πίσω της. Μετά τη φυλακή αφήσανε πίσω τους τα καπνισμένα σιδεράδια, ύστερα το φροντισμένο, καταπράσινο νεκροταφείο, μαντρωμένο με κισσό. Πίσω από τον τοίχο του προβάλλανε οι άσπροι σταυροί και τα μνημεία, που, κρυμμένα μέσα στις βυσσινιές, φαντάζανε από μακριά σαν άσπροι λεκέδες. Ο Εγκόρουσκα θυμήθηκε πως όταν ανθίζανε οι βυσσινιές, αυτοί οι άσπροι λεκέδες ανακατευόντανε με τα άνθη των δέντρων

κι από μακριά ήτανε όλα τότε σαν μια άσπρη θάλασσα. Μα όταν πάλι τα βύσσινα ωριμάζανε, τα μνημεία και οι σταυροί γεμίζανε με βούλες κατακόκκινες σαν αίμα. Πίσω από τη μάντρα, κάτω από τις βυσσινιές, κοιμότανε νύχτα μέρα ο πατέρας του Εγκόρουσκα και η γιαγιά, η Ζηναΐδα Δανίλοβνα. Όταν πέθανε η γιαγιά, τηνε βάλανε σε μια μακριά στενή κάσα και της σκεπάσανε με δυο νομίσματα τα μάτια, που δεν θέλανε να κλείσουνε. Προτού πεθάνει, ήτανε ζωηρή και του έφερνε από την αγορά φρέσκα κουλουράκια πασπαλισμένα με παπαρουνόσπορο, τώρα όμως κοιμάται, κοιμάται...

Πίσω από το νεκροταφείο καπνίζανε τα εργοστάσια που βγάζανε τούβλα. Από τις χαμηλές καλαμμένες σκεπές έβγαιναν μεγάλες τουλούπες πηχτός μαύρος καπνός κι ανέβαιναν αργά αργά προς τα πάνω. Ο ουρανός πάνω από τα εργοστάσια και το νεκροταφείο ήτανε σκοτεινός, κι οι μεγάλοι ίσκιοι από τις τουλούπες του καπνού πέφτανε στον κάμπο και στη δημοσιά. Ανάμεσα στον καπνό, κοντά στις χαμηλές στέγες και τις καλύβες, πηγαινοερχόντανε άνθρωποι και άλογα πασπαλισμένοι με κόκκινη σκόνη. Έπειτ' από τα εργοστάσια, τέλειωνε η πόλη κι άρχιζαν τα χωράφια. Ο Εγκόρουσκα γύρισε, είδε για τελευταία φορά την πόλη, έκρυψε το πρόσωπο στον αγκώνα του Ντενίσκα και ξέσπασε σ' ένα πικρό κλάμα.

— Ε, δεν χόρτασες να κλαις, κλαψιάρη, είπε ο Κουζμισόβ. Πάλι κλαις, σαλιάρικο! Αν δεν θες να 'ρθεις, μείνε! Κανένας δεν σε παίρνει με το ζόρι!

— Ησύχασε, ησύχασε, παιδί μου Εγκόρ, ησύχασε... μουρ-

μούρισε ο πάτερ Χριστόφορος. Ησύχασε, αδερφέ... Να ευχαριστείς το Θεό... Δεν πας για το κακό σου, για καλό σου πας. Η μόρφωση είναι φως, όπως λένε, και η αμάθεια σκοτάδι. Έτσι είναι.

— Θέλεις να γυρίσεις πίσω; ρώτησε ο Κουζμιτσόβ.

— Θέ...Θέλω... απάντησε ο Εγκόρουσκα κλαίγοντας.

— Να γυρίσεις! Άδικα πας έτσι κι αλλιώς εφτά βέρστια μακριά για να φας το νιανιά σου...*

— Ησύχασε, ησύχασε, αδερφέ... συνέχισε ο πάτερ Χριστόφορος. Να ευχαριστείς το Θεό... Έτσι ακριβώς πήγαινε κι ο Λομονόσοβ με τους ψαράδες. Κι όμως έγινε ξακουστός σ' όλη την Ευρώπη. Η μόρφωση, όταν συνδυάζεται με την πίστη, δίνει καρπούς θεάρεστους. Πώς το λέει κι η προσευχή; Εις δόξαν του Δημιουργού, εις παρηγορίαν των γονέων, εις όφελος της εκκλησίας και της πατρίδος... Έτσι.

— Υπάρχει πολλών λογιά όφελος... είπε ο Κουζμιτσόβ καπνίζοντας το φτηνό του τσιγάρο. Άλλος σπουδάζει είκοσι χρόνια χωρίς καμιά προκοπή.

— Σωστά.

— Σ' άλλους η μόρφωση είναι πολύ χρήσιμη κι άλλους τούς ζαλίζει το μυαλό μονάχα. Η αδερφή μου είναι μια γυναίκα που δεν νιώθει. Τα θέλει όλα ανώτερα κι ευγενικά και θέλει να γίνει ο Εγκόρουσκα σοφός. Και δεν καταλαβαίνει πως εγώ με τη δουλειά μου θα μπορούσα να κάνω τον Εγκόρουσκα ευτυχισμένο σ' όλη του τη ζωή. Κι εγώ σας λέω, άμα γίνουν όλοι σοφοί κι ευγενείς, τότε ποιος θα κάνει το ε-

* Ρωσική παροιμία.

μπόριο και ποιος θα σπέρνει το σιτάρι; Όλοι θα πεθάνουμε από την πείνα.

— Αν όμως πάλι όλοι γίνονται έμποροι κι όλοι σπέρνουνε στάρι, τότε κανένας δεν θα μορφωθεί.

Και σίγουροι κι οι δυο πως είπανε κάτι σημαντικό, ο Κουζμιτσόβ και ο πάτερ Χριστόφορος, πήραν ύφος σοβαρό και ξεροβήξαν.

Ο Ντενίσκα, που άκουγε τη συζήτηση και δεν καταλάβαινε τίποτα, τίναξε το κεφάλι, κι αφού ανασηκώθηκε, έδωσε μια καμτσικιά στα δυο άλογα. Γίνηκε σιωπή.

Στο μεταξύ, μπροστά στα μάτια των ταξιδιωτών απλώθηκε πια ο πλατύς, απέραντος κάμπος, τριγυρισμένος από μιαν αλυσίδα λόφους. Οι λόφοι αυτοί, ο ένας πίσω από τον άλλο, ενώνουνταν σ' ένα ύψωμα που τραβούσε δεξιά από το δρόμο κι έσβηνε στον ορίζοντα σ' ένα γαλάζιο μακρινό βάθος. Πας, πας και δεν μπορείς να καταλάβεις πούθε αρχίζουν και πού τελειώνουν...

Ο ήλιος πρόβαλε πια πίσω από την πόλη κι έκανε τη δουλειά του αθόρυβα. Στην αρχή πρόβαλε μακριά, εκεί όπου ενώνεται ο ουρανός με τη γη, κοντά σε κάτι αρχαίους τύμβους και στον άνεμόμυλο, που μοιάζει από μακριά μ' ένα μικρό ανθρωπάκι που κουνάει τα χέρια του. Έστερα σύρθηκε πάνω στη γη μια πλατιά χτυπητή κίτρινη λουρίδα και σ' ένα λεπτό μια όμοια λουρίδα έλαμψε κάπως κοντύτερα, σύρθηκε δεξιά κι αγκάλιασε τους λόφους. Κάτι ζεστό άγγιξε την πλάτη του Εγκόρουσκα κι η λουρίδα από φως, που κρυφούγωνα από πίσω, χύμηξε πάνω απ' την καρότσα και τ' άλογα, όρμησε κι ενώθηκε με τις άλλες λουρίδες, και ξαφνικά ο-

λόκληρη η πλατιά στέπα τινάξε από πάνω της την πρωινή καταχνιά, χαμογέλασε κι αστραφτοκόπησε με τη δροσιά.

Η θερισμένη σίκαλη, τα αγριόχορτα, το άγριο καναβούρι, θολά από την κάψα, κοκκινωπά και μισοπεθαμένα, πλυμένα τώρα από την πρωινή δροσιά και το χάδι του ήλιου, ξαναζωντανέψανε για να ξανανθίσουν. Πάνω από το δρόμο, τιτιβίζοντας χαρούμενα πετούσαν τα σπουργίτια και μέσα στα χορτάρια τρέχανε σφυρίζοντας οι τυφλοπόντικοι. Κάπου αριστερά κλαψουρίζανε αγριοπούλια. Ένα κοπάδι πέρδικες, τρομαγμένο από την καρότσα, πέταξε κατά τους λόφους μ' ένα μαλακό τρρρ. Τα τζιτζίκια, οι ακρίδες και τα τριζόνια αρχίσανε στο χορτάρι τη μονότονη μουσική τους.

Δεν πέρασε πολλή ώρα κι η δροσιά εξατμίστηκε, ο αγέρας έπηξε κι η στέπα ξεγελασμένη ξαναπήρε την καταθλιπτική όψη που είχε τον Ιούλιο. Τα χόρτα έγειραν, η ζωή σταμάτησε. Οι φλογισμένοι λόφοι, γκριζοπράσινοι, φαίνονταν από μακριά ξεθωριασμένοι, οι σκιές σβησμένες κι η πεδιάδα, μακρινή σαν ομίχλη, με τον ουρανό αναποδογυρισμένο πάνω της, που στη στέπα τη γυμνή από δάση και βουνά φαίνεται φοβερά βαθύς και διάφανος, παρουσιαζότανε τώρα ατέλειωτη, πετρωμένη από την ανία...

Τι πλήξη και μελαγχολία! Η καρότσα τρέχει, μα ο Εγκόρουσκα βλέπει όλο τα ίδια και τα ίδια, τον ουρανό, τη στέπα, τους λόφους... Στο χορτάρι η μουσική σώπασε. Τα σπουργίτια πετάξανε κι οι πέρδικες δεν φαίνονται. Πάνω από το χορτάρι, που γέρνει μαραμένο, πετάνε οι γερανοί, μην έχοντας τι άλλο να κάνουν. Μοιάζουνε τόσο ανάμεσό τους όλοι, που κάνουνε τη στέπα ακόμα πιο μονότονη.